

REGERINGSRÄTTENS DOM

Mål nr
8480-08

meddelad i Stockholm den 3 mars 2010

KLAGANDE

AA

Ombud och offentligt biträde: Advokat Bo Lindskog
Drottninggatan 11
702 10 Örebro

MOTPART

Socialnämnden i Töreboda kommun
Box 38
545 21 Töreboda

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Kammarrätten i Jönköpings dom den 2 december 2008 i mål nr 3106-08, se bilaga

SAKEN

Vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

REGERINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Regeringsrätten undanröjer underinstansernas domar och avslår socialnämndens ansökan om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Regeringsrätten fastställer vad kammarrätten beslutat om sekretess.

Regeringsrätten bestämmer att ersättning ska betalas till advokaten Bo Lindskog som offentligt biträde för AA med 6 900 kr (inklusive mervärdesskatt) för arbete.

Dok.Id 86558

Postadress
Box 2293
103 17 Stockholm

Besöksadress
Wallingatan 2

Telefon
08-561 676 00
E-post: regeringsratten@dom.se

Telefax
08-561 678 20

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-12:00
13:00-16:30

YRKANDEN M.M.

AA yrkar att Regeringsrätten undanröjer underinstansernas domar och avslår socialnämndens ansökan om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU och anför bl.a. följande. Han har en diagnosticerad ADHD och en lätt utvecklingsstörning. Av förarbetena till LVU framgår inte att beteenden på grund av ett psykiskt handikapp kan utgöra grund för vård enligt lagen. Kammarrätten har i sin dom uppgett att hans beteende måste anses strida mot samhällets grundläggande normer men har samtidigt inte beaktat inverkan av hans psykiska handikapp. Rättsfallet RÅ 2000 ref. 33, som åberopats av kammarrätten, är inte relevant eftersom personen i det rättsfallet inte hade något diagnostiserat handikapp.

Socialnämnden bestrider bifall till överklagandet och anför bl.a. följande. Det är inte AAs utvecklingsstörning som gör att han är omhändertagen enligt LVU utan det är de handlingar och det beteende som han uppvisar som ligger till grund för beslutet. Han förekommer i flera fall i polisregistret och har även dömts för brott han har begått. Han utsätter också sig själv för socialt nedbrytande beteende då han hotar att skada sig själv och andra. När han blir arg och får sina utbrott kan han vara en fara för sig själv och omgivningen. Han vet då inte själv vad han gör och hans brist på empati gör att han inte kan tänka sig in i den utsattes situation.

Regeringsrätten har inhämtat ett yttrande från Socialstyrelsen i målet av vilket sammanfattningsvis framgår följande.

En psykisk störning eller en utvecklingsstörning hos den unge utgör i sig inte grund för vård med stöd av LVU. Den psykiska störningen eller utvecklingsstörningen kan dock ibland utgöra orsaken till ett missbruk, till att den unge begår brott eller har ett annat socialt nedbrytande beteende. Det kan i sådana fall finnas stöd för ett omhändertagande enligt LVU. För att dessa personer ska få adekvat vård måste dock hänsyn tas till de speciella behov som kan uppkomma till följd av den psykiska störningen respektive utvecklingsstörningen. – Av

Mål nr
8480-08

utredningen framgår att det i AAs beteende finns starka inslag av aggressivt utagerande, destruktivitet och våld. Han befinner sig i farozonen för vad som skulle kunna betecknas som ett kriminellt beteende och socialt utanförskap. Hans brottsliga handlande är alltid kopplat till hans aggressiva och våldsamma beteende. Eftersom han i påfrestande situationer genom kraftiga humörsvängningar i form av aggressivitet och hotfullhet utvecklar ett extremt utagerande beteende som skadar hans egen utveckling och bidrar till utanförskap finns det ett vårdbehov. – Socialstyrelsen finner att det av utredningen framgår att AAs beteende i sig är ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU. Den omständigheten att det av utredningen framgår att beteendet beror på hans funktionshinder kan inte föranleda någon annan bedömning. Det förhållandet att fråga således kan vara om ett socialt nedbrytande beteende i LVU:s mening innebär inte i sig att LVU-vård är lämplig i en situation som den förevarande. Socialstyrelsen tar inte ställning i den frågan.

SKÄLEN FÖR REGERINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Enligt 1 § andra och tredje styckena LVU får den som är mellan 18 och 20 år beredas vård enligt lagen om någon av de situationer som anges i 3 § föreligger och sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke. De situationer som avses är att den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Av utredningen framgår att AA, som nu är knappt 20 år gammal, har ett neuropsykiatriskt funktionshinder i form av ADHD och lättare utvecklingsstörning och mentalt befinner sig på en 7-9 åringens nivå. Han är impulsstyrd och destruktiv och blir lätt utagerande och aggressiv. I sådana situationer blir han hotfull och våldsam mot andra. Frågan i målet är om AA har ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU.

I LVU finns inte någon definition av vad som avses med ”socialt nedbrytande beteende”. Enligt förarbetena avses med uttrycket att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Som exempel nämns att den unge begår något eller några enstaka brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Det kan också vara fråga om att den unge vistas – annat än tillfälligt – i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på en sexklubb. I första hand är begreppet avsett att täcka fall då den unge befinner sig i en olämplig miljö eller prostituerar sig (prop. 1989/90:28 s. 67 och 109).

Regeringsrätten har i RÅ 2000 ref. 33 funnit att begreppet ”socialt nedbrytande beteende” även kan avse andra situationer än de som nämns i förarbetena. I det fallet var det fråga om en femtonårig pojke som hade ett aggressivt uppträdande och svårt att behärska sig. Han hade hotat och slagit kamrater och anhöriga samt använt kniv. Utöver våld hade han gjort sig skyldig till annat brottsligt handlande (bl.a. stöld och olaga hot) samt missbrukat narkotika och han hade en tydlig dragning till asociala och destruktiva miljöer. Pojken i rättsfallet misstänktes ha någon form av psykiskt funktionshinder men någon diagnos hade inte ställts.

En psykisk störning hos den unge utgör i sig inte grund för vård enligt LVU. När det gäller ungdomar som till följd av en psykisk störning missbrukar, begår brott eller har ett annat socialt nedbrytande beteende kan det dock finnas skäl att ingripa med ett omhändertagande med stöd av lagen (a. prop. s. 67).

Sedan LVU tillkom har gränsdragningen mellan LVU och lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) aktualiserats i bl.a. två statliga utredningar, dels Barnpsykiatrikommitténs betänkande Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem (SOU 1998:31), dels LVU-utredningens betänkande Omhändertagen. Samhällets ansvar för utsatta barn och unga (SOU 2000:77).

Mål nr
8480-08

Barnpsykiatrikommittén konstaterade att det råder stor rättsosäkerhet för de ungdomar som inte uppfyller förutsättningarna för att beredas vård inom socialtjänsten på grund av sitt beteende men som samtidigt inte heller uppfyller kravet på allvarlig psykisk störning enligt LPT. Kommittén påpekade att många av dessa ungdomar har ett stort vårdbehov men att psykiska problem inte utgör grund för ett ingripande med stöd av 3 § LVU. Socialtjänsten tvingas därför ibland söka brister i den unges hemmiljö för att kunna bereda den unge vård. Kommittén efterlyste en översyn av gränserna för när vård ska beredas den unge med stöd av LVU respektive LPT (SOU 1998:31 s. 216).

Regeringen beslutade därefter att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av LVU och därmed sammanhängande frågor (LVU-utredningen). Frågan om ovannämnda gränsdragningsproblematik fanns med i utredningens direktiv. Utredaren kom fram till att LVU inte borde utvidgas till att omfatta unga med psykiska problem och anförde bl.a. följande (SOU 2000:77 s. 171-173). Psykiska problem hos den unge utgör i sig inte grund för ett ingripande med stöd av LVU. Om den unge inte uppfyller kravet på allvarlig psykisk störning enligt LPT kan inte heller den lagen tillämpas. Problemet verkar enligt Barnpsykiatrikommittén främst gälla tonårsflickor som på grund av sina psykiska problem är självdestruktiva, vilket bl.a. kan yttra sig i ätstörningar och självmordsförsök. Men det gäller även ungdomar med psykiska och sociala problem som befinner sig i ett gränsland mellan LVU och LPT. Frågan har därför väckts om lagstiftningen behöver ändras för att ge ungdomarna behövlig vård. Det råder stor enighet bland företrädare för socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri att LVU inte ska utvidgas till att omfatta även ungdomar med psykiska problem eftersom det skulle kräva en helt annan kompetens och organisation än som idag finns inom socialtjänsten. Ungdomar med psykiska problem har rätt att få stöd och hjälp hos den instans som har kompetens att behandla dem, nämligen psykiatri. Slutsatsen är att varken LVU eller LPT ska ändras. De problem som uppmärksammats med att bereda ungdomar med

Mål nr
8480-08

psykiska problem behövlig vård handlar dels om kvalitativa brister i den psykiatriska vården, dels om att samarbetet mellan socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatrien måste utvecklas. Detta kan inte lösas genom att utvidga tvånget mot unga människor. Regeringen anslöt sig till LVU-utredningens bedömning (prop. 2002/03:53 s. 87 ff.).

Regeringsrätten gör följande bedömning.

Av vad som anförts i det föregående framgår att en ungdom som lider av en psykisk störning inte enbart av det skälet får bli föremål för vård enligt LVU. För att sådan vård ska bli aktuell krävs, i de s.k. beteendefallen, att personen i fråga missbrukar eller bedriver brottslig verksamhet eller, såvitt nu är av intresse, uppvisar något annat socialt nedbrytande beteende. Om någon av dessa situationer är för handen kan LVU på samma sätt som gäller andra ungdomar komma i fråga. Att det finns en psykiatrisk grundproblematik utgör alltså inget hinder mot att tillämpa LVU men är inte heller en tillräcklig förutsättning.

Enligt Regeringsrättens mening följer av vad som nu sagts att ett beteende som närmast kan betraktas som symtom på en psykisk störning inte utgör ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU. I annat fall skulle själva störningen i realiteten tillåtas ligga till grund för ett beslut om LVU vilket, som framgått ovan, inte är avsikten med lagen. För att ett visst beteende ska karakteriseras som ett socialt nedbrytande beteende i LVU:s mening bör krävas att det inte framstår som ett uttryck för den psykiska störningen utan i princip lika väl kan iakttas hos någon utan ett sådant funktionshinder.

I målet har inte annat framkommit än att det beteende som AA uppvisar i huvudsak är att betrakta som symtom på hans psykiska funktionshinder.

Beteendet är därmed inte att hänföra till sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU. AAs överklagande ska därför bifallas.

Susanne Billum

Peter Kindlund

Margit Knutsson

Henrik Jermsten

Olle Stenman

Gun Borgstedt
Föredragande regerings-
rättssekreterare

Avd II

Föredraget 2010-02-10